

(Ne)pažinta

Vakarų
LietuvaSavaitės
ekspresas(Ne)pažinta
Vakarų Lietuva 11

Palangos gintaro lobiu pakrikštą kolekciją sudaro įvairūs dirbiniai nuo akmens, bronzos amžių iki kuršių laikų.

Grafo Tiškevičiaus
gintarų detektyvas

Tai buvo istorinė diena Kretingai: 1936 m. vos prieš metus įkurtam šio miesto muziejui oficialiai buvo padovanota Palangos grafo Felikso Vincento Tiškevičiaus (1869-1932) surinkta senovės gintaro dirbinių kolekcija. Iš viso - 143 artefaktai.

Denisas NIKITENKA

Rinkinys žaibiškai sudomino Kauno muziejininkus, kurie kolekciją pasiskolino (kopijoms pasidaryti) ir... negrąžino. Kretingai reikėjo laukti bemaž 90 metų, kad gintaro kolekcija fiziškai vėl papuoštų vieną iš dvarelių.

Unikali, mįslinga savo kilme bei kelione į Paryžiaus Luvrą paženklinta vadinamojo Palangos gintaro lobio ekspozicija Kretingos muziejuje duris atvėrė šį mėnesį ir veiks iki metų pabaigos. Lankytojai gali išvysti net 136 prieš tūkstančius metų žmonių rankomis pagamintus artefaktus.

Apaugo mitais

Galima svarstyti, kad gintaro karštinės pajūryje ir pamaryje pradininkais buvo klaipėdiotis Wilhelmus Stantienas ir iš Dančigo kilęs Moritzas Beckeris. Jie įkūrė firmą „Stantien & Becker“, kuri nuo 1862 m. iki 1890 m. Kuršių mariose iškasė milžiniškus kiekius gintaro žaliavos kartu surinkdami ir pasaulinio garso akmens amžiaus dirbinių kolekciją (435 vnt.), vadinamąjį Juodkrantės lobį.

Įkvėptas šių verslininkų sėkmės, nuo 1893 m. Palangoje rūmūs ėmęs statydintis F. V. Tiškevičius XX a. pr. taip pat ėmė kasti

gintarą: užpelkėjusiuose pajūrio lagūniniuose ežerėliuose tarp Užkanavės ir Paliepgirių kaimų, Monciškėse, Kuniškėse. Deja, Fortūna šypsosi ne visiems, ir grafo užmojai praturtėti iš gintaro gavybos nepasiteisino.

Tačiau didikas užsikrėtė kita manija: kolekcionuoti iš Baltijos aukso pagamintus senovės dirbinius.

1936 m. laikraštyje „Lietuvos aidas“ buvo rašoma, jog grafo kolekciją sudarė 148 gintaro eksponatai.

Šita įdomi kolekcija kurį laiką buvo Luvro muziejuje, ten kolekcijai padaryta ekspertyza. („Lietuvos aidas“, 1936 m.)

„Daugelis jų siekia labai senų laikų, žilos senovės. Čia yra labai įvairių formų pažymėjimo ženklai, sagučiai, apskritai plokščios formos didelių karolių, vaza ir kiti išdirbiniai. Šita įdomi kolekcija

klaidingai buvo laikoma užsienio, kurį laiką buvo Luvro muziejuje, ten kolekcijai buvo padaryta ekspertyza. Anais laikais ši kolekcija tame muziejuje buvo labai aukšta kaina įvertinta. Kolekcija kėlė daugelio archeologijos žinovų susidomėjimą, nes tikrai ji viena iš rečiausių šios rūšies kolekcijų. Yra žinoma, kad iš viso panašių kolekcijų yra tik viena Karaliaučiaus muziejuje“, - taip pompastiškai apie vadinamąjį Palangos gintaro lobį rašė tarpukario spauda.

Klaipėdos universiteto archeologė prof. dr. Audronė Bliujienė savo knygoje „Lietuvos priešistorės gintaras“ (2007 m.) pažymėjo, kad minėtas rinkinys - viena iš mįslingiausių sudėtingos istori-

jos kolekcijų ir kartu su vadinamuoju Juodkrantės lobiu iki šiol yra pati žymiausia rytinio Baltijos jūros regiono neolito gintaro dirbinių kolekcija. Visą žinomą F. V. Tiškevičiaus gintaro kolekciją sudarė apie 205 dirbiniai.

Tiesa, „Vakarų ekspresui“ mokslininkė atskleidė, kad jai taip ir nepavyko rasti įrodymų, kad grafo Tiškevičiaus gintaro rinkinys kada nors būtų buvęs eksponuojamas ar saugomas Paryžiuje, Luvre, ar kokiame kitame užsienio muziejuje.

„Kreipiausi ir į atitinkamas institucijas Prancūzijoje. Galimai sukurtas mitas“, - teigė ji.

Kilmės dilema

Kitaip nei Šilutės dvaro savininkas Hugo Šojus (1845-1937), grafas F. V. Tiškevičius nefiksavo savo turimų artefaktų radimviečių, nes jam nelabai rūpėjo archeologija: didikas tiesiog vaikėsi anuomet jo luomo žmonėms būdingą madą kolekcionuoti senienas. Todėl apie relikty kilmę galima tik atsargiai spėlioti.

„Tai - įvairių laikotarpių artefaktai, dėl kai kurių kilmės ar net autentiškumo kyla įvairių minčių. Galimai didžioji dalis akmens amžiaus gintaro dirbinių buvo rasti tarp Palangos ir Šventosios buvusiose akmens amžiaus gyvenvietėse. Taigi, jie - vietinės kilmės. Kaip ir kai kurie kuršių laikų gintariniai perpstukai, galimai rasti Ardant Kiauleikių kapinyne. Tačiau esama ir falsifikatų arba neaiškios kilmės dirbinių“, - teigė ji.

Neabejojama, kad grafas už radinius mokėjo gerus pinigus, tad ši aplinkybė skatino pardavėjus gudrauti. Pavyzdžiui, yra nupiešta, bet neišlikusi realistinė gintarinė šuns galvos figūrėlė. Paašikėjo, kad tai - XIX a. - XX a. pr. falsifikatas (tačiau dirbinys parduotas kaip archeologinis radinys), nes šuns galva būdingiausiai broožais panaši į medžioklinį paukštinių šunų, būtent - anglų pointerio (veislė išveista XVII a.) galvą.

„Įspūdingiausias gintaro rinkinys yra galbūt bronzos amžiaus laikus siekiantis gintarinis dubenėlis-geldelė (artefaktą galima gyvai pamatyti Kretingos muziejuje - aut. past.), kurio kilmės aš nesiečiau su pietrytiniu ar rytiniu Baltijos jūros regionu. Grafiškai daug keliavo, tad šis aukšto meistriškumo dirbinių galėjo atkelti iš kitur“, - teigė ji.

Kauniečių manevras
Grafas F. V. Tiškevičius mirė 1932 m. 1935 metais buvo įkurtas Kretingos muziejus, o žymųjį Palangos gintaro lobį ėmė medžioti (norėdami nusipirkti) kiti šalies muziejai.

Nors smetonmečiu, nacionalizuojant dvarininkų turtą, žemes, Lietuvos didikai išgyveno ne geriausius laikus, visgi grafo našlė Antanina Sofija Tiškevičienė (1870-1953) pasielgė patriotiškai: ji 1936 m. vasario 12 d. per savo sūnų Stanislovą Tiškevičių (1907-1974) padovanojo Palangoje vyro kauptą kolekciją Kretingos muziejui.

„Tuos eksponatus graf. Tiškevičienės prašė parduoti kai kurie Kauno muziejai, tačiau grafiene nesutiko ir juos veltui dovanuoti Kretingai“, - buvo rašoma 1936 m. dienraštyje „Vakarai“.

Savo ruožtu Kretingos apskrities valdyba oficialioje padėkoje grafienei pažymėjo, jog „Kretingai, kaip artimiausiam Lietuvos pajūrio apskrities miestui, toji lyg ir simbolinė mūsų pajūriui dovaną Gintaras bus ypatingai branginamas ir visuomet laikomas muziejaus pasididžiavimu“.

Praėjus vos metams, 1937 m. Tiškevičiaus gintaro kolekcija padomino tuometį Kauno Vytauto Didžiojo kultūros muziejų, kuris norėjo rinkinį įsigyti ir apgailėto, kad kretingiška šiems planams paprieštaravo. Tuomet nutarta „eiti žirgu“.

„Muziejus pageidautų pasigaminti sau tų dirbinių kopijas. Muziejus visas persiuntimo išlaidas apmokės ir, kopijas padarius, gintarinius dirbinius grąžins Kretingos muziejui“, - tokį raštą žemaičiai gavo iš laikinosios sostinės.

Geros valios vedami kretingiška beveik visą kolekciją (dokumentuose nurodomas 141 artefaktas iš 148) tais pačiais 1937-aisiais pasiskolino Kaunui. Kaip paaiškėjo, šis žingsnis Kre-

tingai buvo lemtingas.

Niekai nebeatgaudama grafieneš dovanos, Kretingos apskrities valdyba 1940-aisiais kreipėsi į Kauno muziejų ir paprašė grąžinti, kaip žadėta, gintaro kolekciją, tačiau kauniečiai atrušė to negalintys padaryti.

„D. Kultūros muziejus labai prašytų pratęsti eksponatų depozitavimo laiką, kadangi tie dirbiniai muziejaus ekspozicijoje užpildo šukinės keramikos kultūros spragą“, - tokį atsakymą gavo kretingiška.

Kaunas jokių kopijų taip ir nepasidarė ar net neketino darytis...

Rankų nenulcidžia

Itin vertinga laikyta Tiškevičių gintaro kolekcija į Kretingą

Kretingos muziejaus lankytojai turi išskirtinę progą pirmą kartą išvysti visą grafo F. V. Tiškevičiaus kauptą gintaro kolekciją vienoje vietoje.

taip ir nebuvo grąžinta. Maža to, visas paskolintas eksponatų rinkinys buvo tiesiog perduotas Vytauto Didžiojo karo muziejui ir tapo šio muziejaus nuosavybe.

1963 m. dalis gintaro kolekcijos (apie 100 dirbinių; kiti artefaktai buvo saugomi Karo muziejaus fonduose) paskolinta Lietuvos dailės muziejaus filialui Gintaro muziejui Palangoje. Nuo to laiko Kretingai grafieneš dovanotas rinkinys eksponuotas didžiausiame šalies kurorte ir tik šį rugpjūtį pirmą kartą po 87 metų visa apimtimi bent laikinai grįžo į Kretingą.

Depozito sutartis su Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejumi yra pasirašyta iki šių metų pabaigos, tačiau ją bus bandoma

pratęsti. Kitaip tariant - kretingiška nesudeda ginklų ir sieks, kad teisėtai jiems priklausanti gintaro kolekcija būtų grąžinta de jure.

Ir tai nebus lengva. Jau būta ne vieno žygio. Dar 1998 m. Kretingos muziejaus vadovybė rašė oficialų raštą kauniečiams, išdėstė šio neeilinio gintaro kolekcijos detektyvo aplinkybes, tačiau jokio atsakymo nesulaukė. Atkurti istorinį teisingumą nepavyko ir 2015-aisiais, tad šis muziejininkystės detektyvas turės tęsini.

Na, o Kretingos muziejaus lankytojai turi išskirtinę progą pirmą kartą išvysti visą grafo F. V. Tiškevičiaus kauptą gintaro kolekciją vienoje vietoje. Dvarų rūmų patalpoje - specialus mikroklimatas, veikia drėgmės surinktuvas, todėl svečiai neturėtų stebėtis tropikus kiek primenančia aplinka.

Deniso NIKITENKOS nuotr.

Palangos grafiškai Antanina ir Feliksas Tiškevičiai su vaiku savo rūmų vestibiulyje. XX a. pr. Fotografė Paulina Mongirdaitė.

Manoma, kad didžioji dalis apie 5 tūkst. metų senumo kolekcijos dirbinių surinkti mūsų pajūryje.

Garsiausias ir paslaptlingiausias eksponatas: galbūt ritualinis 12 cm ilgio ir 3 cm gylio dubenėlis.

Įvairūs neolitiniai kabačiai. Jie buvo gaminti pačiais primityviausiais irankiais iš titnago, akmens.

Kretingos muziejaus rinkinys.